

Stockholm 2016-06-20

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar, "Låt fler forma framtiden", betänkande från 2014 års Demokratiutredning (SOU 2016:5)

1) Allmänna utgångspunkter

Lika Unika har beretts möjlighet att lämna svar på remiss avseende betänkandet "Låt fler forma framtiden", (SOU 2016:5), från 2014 års Demokratiutredning. Vi välkomnar utredningens olika förslag och analyser och vill särskilt nämna det positiva i att betänkandet i ett särskilt kapitel såväl som i underlagsrapport i utredningen belyser hur personer med funktionsnedsättning kan eller inte kan delta på lika villkor som andra i samhällets demokratiska processer.

Lika Unikans självklara utgångspunkt när vi bedömer utredningen är om ett genomförande bidrar till ett samhälle som också när det gäller demokratin låter alla delta på lika villkor. Vår måttstock på hur väl dagens samhälle lever upp till detta och vår bedömning av de konkreta förslagen från utredningen görs med utgångspunkt från mänskliga rättigheter och FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I detta är också FNs kvinnokonvention och FNs barnkonvention centrala för oss.

FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är ratificerad av Sverige 2008 och därmed ett juridiskt bindande åtaganden, något som självfallet också berör frågor om demokrati och delaktighet. En rad artiklar i konventionen har bäring på de områden som behandlas i betänkandet. I konventionens artikel tre är en uttryckt princip "*fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället.*"

Med artikel 29, "Deltagande i det politiska och offentliga livet" har konventionsstaterna, således också Sverige, åtagit sig att garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter och möjlighet att åtnjuta dem på lika villkor som andra. Det handlar om att kunna rösta och bli valda. Det handlar om att säkerställa tillgängligheten, om garanterat hemliga val och om möjligheter att delta i politiska organisationer och det civila samhället.

Mot bakgrund av konventionens krav på konventionsstaterna är 2014 års Demokratiutredning samt förslagen från utredningen mycket viktiga. Sverige har

långt kvar till att vara en fullt utvecklad politisk demokrati med lika goda villkor för alla att delta och påverka, något som utredningen också belyser.

Arbetet med att förstärka och utveckla vår demokrati måste handla om att ge alla tillgång till samhället och tillgång till demokratin. Inte enbart som en princip utan på allvar och i verkligheten. Vi vill framhålla den analys som utredningen redovisar om hur det demokratiska engagemanget och möjligheter att påverka också avgörs av hur de sociala och ekonomiska förhållandena ser ut.

Här vill vi understryka betydelsen av att samhället och dess beslutsfattare på alla områden ska ta med ett uttalat funktionshinderperspektiv i sina förslag och beslut, tillsammans med barn- och jämställdhetsperspektiv. Det behövs om fler ska kunna få arbete och om utanförskapet ska kunna brytas. Det krävs om varje elev i skolan ska få tidigt stöd efter sitt behov. Det är en förutsättning för att brister i tillgängligheten i samhället ska tas bort. Men det är således också en förutsättning för att kunna möta de hinder av social och ekonomisk karaktär som idag utestänger människor, inte sällan personer med funktionsnedsättning, från demokratin.

Lika Unika har i olika sammanhang deltagit i samtal om brister och åtgärder mot dessa som handlar om det "demokratiska underskottet", om brister i tillgänglighet och praktiskt kring vallokaler, på valdagen. Vi vill där understryka vikten av Demokratiutredningens perspektiv på det som sker och det som behöver förbättras i demokratin även mellan valen, inom partierna och i de politiska församlingarnas arbete. Där möter personer med funktionsnedsättning idag hinder och det är inte förenligt med de demokratiska principer som bör vägleda Sverige.

2. Synpunkter på utredningens förslag

3.6.1 Nytt mål för demokratipolitiken

Lika Unika välkomnar utredningens förslag till ett nytt mål för demokratipolitiken som tydliggör dess funktion i hållbarhetsarbetet och dessutom måste handla om och förutsätter ett jämlikt samhälle. Att utredningen i det sammanhanget också nämner funktionsnedsättning är viktigt.

Som framgår av remissvaret nedan menar Lika Unika att det är välkommet att den samlade funktionshinderpolitiska strategin får mål om demokrati och delaktighet. Vi vill markera att det övergripande och generella målet för demokratipolitiken när det omsätts i delmål, aktiviteter, resurser och uppföljningar måste ha ett uttalat funktionshinderperspektiv. Nämnas det inte så kommer det enligt stor erfarenhet inte med.

3.6.2 Tillsätt en maktutredning

Lika Unika välkomnar förslaget att en ny maktutredning tillsätts och ser utredningens

resonemang om dess arbetssätt och sammansättning som klokt. Det är mycket angeläget att redan i utredningsdirektiv till ett sådant arbete vara tydlig med att och hur funktionshinderperspektiven ska belysas. Alltför ofta lämnas det utanför statliga utredningar på ett oacceptabelt sätt varför vi vill lyfta fram detta redan här.

I betänkandet nämns också att det civila samhället har en roll i arbetet med en ny maktutredning. I sammanhanget vill vi med kraft betona vikten av att det också måste gälla funktionshinderrörelsen. Det är absolut nödvändigt utifrån de förhållanden som idag gäller och med utgångspunkt från den roll som funktionshinderrörelsen ska ha i angelägenheter som rör dess medlemmar enligt FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

6.8.4 Gör en bred översyn av partistödet och ledamotsstödet

Lika Unika har i sak inte några invändningar mot utredningens förslag när det gäller partistöd. Vi vill dock ta fasta på betänkandets formulering att det bör ”*överbägas om ytterligare regler bör införas för att förtydliga att medlen ska gå till att vitalisera den lokala demokratin.*” Vi menar att en betydelsefull del av en sådan vitalisering måste kunna vara aktiva åtgärder för att riva de hinder som idag finns och som utredningen på olika ställen redovisar som utestänger personer med funktionsnedsättning från det demokratiska systemet.

En utveckling av inte minst det kommunala partistödet bör därför vara att åtminstone delar av stödet till partierna kopplas till att partierna har en verksamhet som är tillgänglig och öppen för allas deltagande och engagemang. Vi nämner här gärna de goda exempel som finns från kultursektorn som med tydliga tillgänglighetskrav i bidrag har medfört ett ambitiösare arbete för att riva hinder och öka delaktigheten.

15.7 Överbägangen och förslag om delaktigheten och inflytandet för personer med funktionsnedsättning

Lika Unika vill ge beröm till Demokratiutredningen för den nödvändiga uppmärksamheten man riktar till funktionshinderperspektiven och att det här är frågor som tas upp i ett särskilt kapitel. Med det sagt vill vi ändå markera att personer med funktionsnedsättning är en naturlig del av den mänskliga mångfalden och att det är absolut nödvändigt att funktionshinderperspektiven finns med i alla delar av samhället, här i alla delar som handlar om demokratin.

När det gäller utredningens konkreta förslag som anføres i betänkandet vill vi anføra följande:

15.7.1 Demokratisk delaktighet ska utgöra ett mål i funktionshinderspolitiken

Lika Unika ställer helhjärtat upp på Demokratiutredningens förslag att ett mål för demokratiarbetet bör tas med i den nya funktionshinderpolitiken som ska gälla från

2017. Betänkandet som helhet är argument för detta. Det finns betydande brister i tillgänglighet och delaktighet och där kan ett ambitiöst mål vara en viktig drivkraft. Samtidigt vill vi understryka att demokratiarbetets samtliga delar i övrigt måste ta med ett funktionshinderperspektiv.

15.7.2 Insatser för att öka valdeltagandet för personer med funktionsnedsättning

Demokratiutredningen redovisar på ett tydligt sätt hur personer med funktionsnedsättning idag möter hinder, problem, ointresse, otillräcklig stöd och inte minst brister i tillgängligheten. De bristerna går långt in i demokratins mest formella uttrycksätt: Rösträtten.

Det är, som utredningen framhåller, centralt för en starkare och mer förankrad demokrati att valdeltagandet såväl som företräderskap i politiska församlingar, deltagande i debatter och att föra fram sin åsikt ökar hos personer med funktionsnedsättning. Det kräver att information och kommunikation finns i tillgängliga format. Det är ett ansvar för de formella samhällsorganen myndigheter, kommuner och landsting men också för de politiska partierna.

15.7.3 Rätt till särskilt stöd och särskild service vid genomförandet av politiska förtroendeuppdrag

Lika Unika vill understryka vikten av Demokratiutredningens förslag som innebär ett stöd till de människor som har rätt till assistans eller ledsagning ges detta också för politiska uppdrag. Ytterst handlar detta om att leva upp till FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och blanda annat dess artikel 4c om "fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället".

Det finns, som Demokratiutredningen också ger uttryck för, starka skäl att politiken i det här fallet är mycket tydlig gentemot myndigheterna i föreskrifter och annat beslutsunderlag.

15.7.4 En utredning om behov av assistans i sekretessbelagda ärenden

Lika Unika tillstyrker förslaget att i en särskild utredning se över frågan om personlig assistans under sammanträden där sekretessbelagda ärenden behandlas. Där ser vi ser det som självklart att utredningen genomförs utifrån utgångspunkten att förtroendevalda som har behov av assistans ska kunna fullgöra sina politiska förtroendeuppdrag fullt ut.

15.7.5 Tillgängliga lokaler för politiska möten

Utredningen lägger ett välkommet förslag att kommunen eller landstinget bör tillhandahålla tillgängliga lokaler för politiska möten, "särskilt partigruppsmöten och nämndsammanträden". Här finns bland flera andra beskrivningar av läget en uppgift att endast 57 procent av lokalerna som används för nämndsammanträden är helt tillgängliga.

Lika Unika vill påpeka det orimliga i bestående brister som finns i tillgängligheten i lokaler (lokal, regionalt såväl som i riksdagen), i valsystem och i politisk information, kommunikation och dialog. Sådan otillgänglighet inte bara utestänger många från att kunna delta i det demokratiska arbetet, något som tveklöst innebär att människors rättigheter begränsas. Det är också ett absurt förhållande när svensk diskrimineringslag samtidigt klassar bristande tillgänglighet som en form av diskriminering och därmed anger en värdering för samhället som inte minst borde omfatta det demokratiska systemets alla delar.

Det är oerhört angeläget att dessa brister åtgärdas så att demokratin stärks, något som också framfördes av FN-kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning i de rekommendationer man lämnade till Sverige våren 2014.

Vi vill samtidigt peka på att otillgängliga lokaler för exempelvis nämnders sammanträden inte bara utestänger ledamöter från att kunna delta. I kommuner som valt att öka insynen genom att ha öppna nämndsammanträden innebär otillgängligheten också en utestängning av kommuninvånare som har en funktionsnedsättning från att som andra kunna vara åhörare på ett sammanträde.

Det är tveklöst en oacceptabel negativ särbehandling av den gruppen kommuninvånare och det är i sig ett skäl att kommun och landsting *ska* ha (*utredningen nöjer sig med bör*) tillgängliga sammanträdeslokaler.

15.7.6 Ökad tillämpning av beslutsfattande på distans

Demokratiutredningens förslag att fullmäktige bör göra det möjligt för beslutsfattande på distans i fullmäktige och nämnder har Lika Unika inte några invändningar mot.

Vi vill dock understryka det som betänkandet också nämner men dock inte tillräckligt skarpt: Att en sådan lösning inte får medföra idag bristande tillgängligheten i lokaler som används för fullmäktige eller styrelser/nämnder inte åtgärdas.

15.7.7 Funktionshinderråd bör finnas i alla kommuner och landsting

Att ha dialog med funktionshinderrörelsen i formaliserade samråd är en förankrad modell runt om i Sverige och Lika Unika har ingen invändning mot utredningens förslag. När det gäller samrådets roll, uppdrag och påverkansmöjligheter så varierar det mellan kommunerna, generellt anser vi dock att det finns mer att göra om råden på allvar ska fylla sin funktion.

En annan faktor är betydelsen att ledningen från verksamheten deltar i samrådet. Det är också avgörande för ett bra arbete att det finns en tydlig struktur, mål och syfte med samrådet. Funktionshinderråden måste för att fylla sin funktion betraktas som viktiga, engagera och tas på allvar av alla aktörer i samrådet.

Ett viktigt krav är att, där så inte är fallet idag, i reglementen för samråden slå fast FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt i arbetet. Mot bakgrund av de svenska kommunernas och landstingens omfattande ansvar för angelägna samhällsområden måste mänskliga rättighetsperspektivet vara grunden för samråd också lokalt. Det finns här skäl att lyfta fram innehållet i konventionen. I artikel 4.3 slås det fast, och det har Sverige åtagit sig, att

"I utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra denna konvention och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.

Även när det gäller uppföljning av politiken finns i konventionen en tydlig roll och ett mandat för funktionshinderrörelsen att delta aktivt i uppföljningsarbetet. Sverige har ratificerat konventionen. Den gäller brett i samhället, utifrån konventionsartiklarna. Att Sverige har valt att överlåta ansvaret för några centrala områden till regionala eller lokala nivåer har här ingen betydelse, sett utifrån de åtaganden som ligger på en ratificerande stat. När ansvar har delegerats är det för vår del självklart att det också gäller konventionens artiklar som handlar om funktionshinderrörelsens inflytande.

Lika Unika vill här föra fram tanken om en "överföring" och anpassning av det system som idag finns inom FN-systemet när det gäller uppföljning av hur arbetet med att implementera FN-konventionen utvecklas. I det sammanhanget kan en koppling till arbetet i de lokala och regionala funktionshinderråden göras.

FN-systemet bygger på en kedja av granskningar och dialoger där staten skriver rapporter, där civilsamhället bidrar med sina perspektiv i en skuggrapport och där FN-kommittén med input från civilsamhället ställer kompletterande frågor och kommer sedan med rekommendationer alternativt kritik utifrån hur staten efterlever sina åtaganden i FN-konventionen (Sveriges nästa rapport gällande vår konvention är 2019). Civilsamhället är självklar part i uppföljningen av politiken och i att lyfta fram kvarvarande brister i samhället.

Lika Unika menar att det vore värdefullt att pröva hur och om ett sådant granskningssystem kan utvecklas för att passa lokal och regional nivå och som en del av vårt nationella arbete med att förverkliga FN-konventionen. Det behövs även formaliseras hur Sverige hanterar en rutin för mottagande av alla FN-kommittéers rekommendationer, det vill säga sitt agerande, sin övergripande planering och budget osv genom en tydlig och transparent process. I detta inkluderas översättningar från engelska till svenska samt till andra tillgängliga format inom en

rimlig tid.

När det gäller den kommunala samverkan med funktionshinderrörelsen genom råd har Lika Unika inte några invändningar mot förslaget att kommun och landsting ska inrätta sådana eller att fullmäktige ges uppdrag att anta reglementen. Vi vill här peka på att det på nationell nivå finns exempel att ta efter i sådana reglementen.

Myndigheten för delaktighet har för de strategiska myndigheternas arbete med funktionshinderråd i samverkan med funktionshinderrörelsen på nationellt plan tagit fram en särskild vägledning som tar sin utgångspunkt i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och därefter utvecklar skälen till samråd och i grova drag beskriver hur de kan utformas, arbeta och med vad.

Under rubriken "När" anger vägledningen: *Funktionshindersorganisationerna måste komma in tidigt i myndigheternas beslutsprocess för att ha en reell möjlighet att påverka, i annat fall blir samrådet inte meningsfullt. Tydliggör för funktionshinderrörelsen vad de kan påverka. Det är viktigt att samråden främst handlar om en dialog. Bjud inte in funktionshindersrörelsen för att endast informera om de beslut tagit. Tala med, inte om, det berikar både myndigheten och funktionshindersrörelsen. Samrådets beslut ska sedan återkopplas till både funktionshindersorganisationerna och inom myndigheten.*

Vi vill framhålla att även kommuner och landstings formella samråd måste kompletteras med samverkan med funktionshinderrörelsens organisationer som delar i den ordinarie verksamheten, där den kunskap och kompetens om specifika funktionsnedsättningar tas tillvara.

3. Övriga synpunkter

Lika Unika gör bedömningen att Demokratiutredningen och dess förslag är något som stärker och utvecklar vår demokrati och som ger möjligheter att förverkliga principer som lika för alla och jämlikhet. Ska det lyckas krävs att de ibland omfattande brister som idag finns kan åtgärdas. Utvärdering och uppföljning av hur samhället utvecklas är där en viktig faktor.

Som vi hänvisar till ovan så blev resultatet av FN:s granskning av Sverige våren 2014 ett antal rekommendationer från FN-kommittén om rättigheter för personer med funktionsnedsättning där också synpunkter finns om demokratiområdet:

Kommittén är oroad över bristen på information om tillgänglighet och anpassning för personer med funktionsnedsättning under valrörelsen, för att stödja rätten att rösta, och över det låga antalet personer med funktionsnedsättning som kandiderar till eller innehar offentliga ämbeten.

Kommittén rekommenderar konventionsstaten att säkerställa att utbildning till väljare genom massmedier görs tillgängligt att valinformation erbjuds i tillgängliga format för personer med funktionsnedsättning att valkampanjer görs fullt tillgängliga, att det finns stöd vid vallokaler och att de mekanismer som inrättas för att underlätta stödet till väljare utvecklas i nära samråd med organisationer för personer med funktionsnedsättning så att deras behov blir tillgodosedda samt att röstmottagare vid vallokalerna är utbildade för att hjälpa väljarna.

Kommittén rekommenderar även konventionsstaten att säkerställa att alla personer med funktionsnedsättning som väljs till ett offentligt förtroendeuppdrag får allt stöd som krävs, inklusive personliga assistenter.

Lika Unika menar att det i det fortsatta arbetet med förslagen från Demokratiutredningen är angeläget att behandla FN-kommitténs förslag och rekommendationer.

I en skrivelse till Myndigheten för delaktighet om den framtida funktionshinderpolitiken efter 2016 har Lika Unika väckt frågan om digital tillgänglighet och användbarhet som vi menar är mycket central utifrån demokratiperspektivet och en förutsättning för att på allvar kunna tala om en demokrati som omfattar alla. I skrivelsen framhåller vi:

- att funktionshinderpolitiken utvecklar frågan om digital tillgänglighet och användbarhet. Det är angeläget att lägga fast strategier för ökad tillgänglighet men också belysa risker för att grupper ställas utanför. Åtgärder mot exkludering vid användning av digitala tjänster, utbildningsplattformar, med mera måste initieras.

Här finns också i remissvaren synpunkter från våra medlemsförbund Synskadades Riksförbund (SRF), Hörselskadades Riksförbund (HRF) och Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) som belyser nödvändiga insatser med utgångspunkt från sina medlemmars behov för att kunna delta i det demokratiska arbetet.

Maria Johansson
Ordförande, Lika Unika

Lika Unika

Federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Medlemsorganisationer:

- Förbundet Sveriges Dövblinda
- Hörselskadades Riksförbund
- Neuroförbundet
- Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar
- Synskadades Riksförbund
- Sveriges Dövas Riksförbund

Kontaktuppgifter Lika Unika:

Handläggare: Peter Andersson Lika Unika

Telefon: 070-768 27 86, e-post: peter.andersson@likaunika.org

E-post: info@likaunika.org

Ordförande:

Maria Johansson